

ARTS

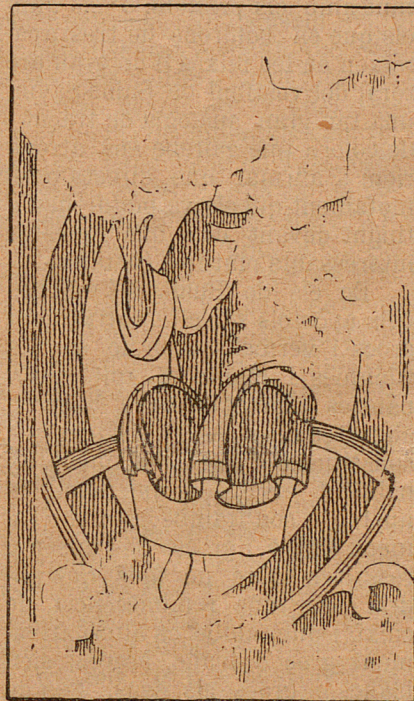
Suplement a EL GIRONÉS

Fulla-V 25-Sbre.
M CM X IX

LES PINTURES MURALS DE BUADA

No gosariem pas parlar d'elles—primer que tot per la nostra incompetència i segonament per la categoria certament ínfima a que correspon classificar-les tant pel seu estat de conservació com per la seva gràcia o valor intrínseca de dibuix—si no fos per créure qu'elles, amb tot i els seus pocs atractius poden proporcionar fortes clarícies als intel·ligents i entendre que poden ésser de gran interés per a aquestos per la raó de ser un exemplar valios per a una seriació, un tipo ben marcat, amb lloc ben ficat,—i gaire bé buit fins al present—en la col·lecció de pintures murals catalanes que d'una manera tan científica com acabada estan duent a cap els primers i més eminents arqueòlegs de Catalunya.

Ultra això les pintures murals de Boada tenen a nostre entendre forta importància per ésser un dels exemplars més antics de la pintura nostrada, una pintura germana de les de S. Martí de Fenollar de l'antiga Catalunya i de les de St. Savin de França amb les que presenta, com veurem, gran analogia i que son, com tots sabem, de les més velles que han quedat de l'ancestral civilització lombarda.

EL PANTOCRATOR
Pintura central

Les pintures murals de Buada són cosa tan esblaimada i perduda que tot i estant a la vista de tothom, havien passat enterament desapercebudes fins fa cosa d'un any en que foren ovirades per un dels delegats de l'Institut d'Estudis que passà incidental-

ment ran del oratori abandonat ont se troven. Tant minces son elles, tan esblaimades, que s'escaparen segurament del ull expert i viu del eminent arqueòleg senyor Puig i Cadafalch que tant minuciosament estudià el monument fins al punt de distingir en la volta, i entre mitg de les juntures, la empremta del encanyissat que serví per a construir-la, com ens ho diu en son acabadíssim estudi inserit en el Vol. primer de la monumental Obra «L'arquitectura romànica a Catalunya» (1). Mes de les pintures no'n parla, lo qual fa pensar en que se li feren escàpoies.

D'elles, doncs, ningú n'ha parlat si bé sabem que la Junta de Museus de Barcelona, havent-ne hagut esment hi envià l'any passat al pintor Sr. Vallhonrat per a que les reproduís, lo qual fou fet, existint avui la copia de uns 60 x 80 centimetres en la documentació de la referida Entitat. Nosaltres hi passarem aquest istiu i traguérem a la correcció un simple croquis de lo que amb molta pena i dificultats s'entreveu, quin croquis es el que inserem en aquesta mateixa Fulla.

Abreujadament donarem idea de lo que és la construcció ont radiquen aquestes pintures.

L'Església de Buada, (2) que

Pintures del cantó del Evangeli

Pintures del cantó de la Epistola

devia ésser antiguament un petit oratori amb honors de parròquia és de reduïdíssimes dimensions i té la particularitat de tenir tots els seus arcs en forma de ferradura, de tradició netament visigòtica. Els dos arcs torals que divideixen en tres segments la volta són els elements més acurats de la construcció ja que són formats per carreus de pedra ben aparellada. Tot lo demás és excessivament rústeg, i una capa de morter fa, no més que mitjanament llises, llurs parets. La volta com hem dit és de canó de mitg punt en les dues parts posteriors o de ponent i és més estreta i de forma lleugerament ferrada en lo que podríem dir que és l'absis o presbiteri. Aquí és on són les pintures i malhauradament sols poden ovirarse—, i encare amb penes i fatigs—, en lo que és propiament volta. De les que segurament hi havia en la paret de testa no'n queda res llucant-se també quelcom de les que hi hà en l'intrados de l'arc triomfal i hi havia en les parets laterals i voltes de la nau.

La disposició i la iconografia d'aquestes pintures es la típica; ja que podríem dir que es de reglament per a la decoració de les voltes de canó: la divisió d'ella en faixes horitzontals, servant les faixes o faixa superior per a les representacions apocalíptiques, i les inferiors pera els fundadors de l'Església i escenes del nou Testament. En la faixa central o sia al bell mitj de la volta hi ha el *Pantocrator* sedent, pogueu-se'n apreciar no més que la meitat. Seu demunt l'arc de la glòria i està enmarcat per l'auriola que hauria d'ésser esmeragdina segons la visió d'Ezequiel i que té forma admetllada. La ma dreta en actitud de beneir, i l'altre no se li ovira ja que es esborrada. La túnica no es voleiadissa sinó força caiguda i el mantell tampoc sino arplegat demunt els genolls, distingint-se un franjat en sa part inferior.

En els triangles laterals indubtablement hi hauria una representació del «tetramorfo», o sia dels quatre evangelistes ja que's veu a ma dreta part del lleó alat i auriolat i a ma esquerra el nimbe d'altre símbol, probablement del toro.

En les dues faixes contigües a la imatge del Creador, s'hi arriben a veure clarament el vestigis dels dotze apòstols; sis ma a esquerra i un d'ovirador, no més, a a ma dreta. En aquells es on pot

estudiar-se mellor alguna particularitat d'aquesta pintura.

De les siluetes vistentes s'en despren clarament que estan seients i amb diverses actituds de espectació. Se'ls distingeix perfectament a tots la túnica del mantell i d'un s'arriba a veure que dúu un llibre a la ma. Aquesta posició sedent dels apòstols es ben interessant per nosaltres car en les pintures catalanes,—que nosaltres sapiguem,—no n'hi ha altre exemplar; els veiem en cambi aixís en les pintures de Saint Savin (departament de Vienne, França i a les de Vic en el Cose-rans, (Indre et Loire) ⁽³⁾ presentant amb els primers, o sia amb els que en boldrons de tres apareixen en les faixes d'un gran arc toral del vestíbul de Saint Savin, una tan gran analogia de traçat i de colorit que gairebé ens atreviríem a afirmar que directa o remotament qui els va pintar havia tingut davant dels ulls aquestes interessants pintures coetànies.

En els de Buada els nimbes dels apòstols són alternativament grocs i vermells com ho són les túniques i mantells, amb alternàncies també de color blau en aquestes dues pessas, úniques que constitueixen son habillament. Finalment els peus que semblen nuets, i son també alternativament blancs i grocs, descansen o ressalten sobre un fons, que podria ésser una reminiscència de coixí, i que també es alternativament groc o blanc, segons sien blancs o grocs els peus. I es de notar que totes aquestes circumstàncies o especialitats tenen un paralelisme perfecte amb les figuracions apostòliques de S. Savin. El fons, seguint la costum de la època, es dividit per faixes de diversos colors sobreposant-se en la dels apòstols els colors vermell, groc, blanc i blau.

En la faixa més inferior, els vestigis de les representacions iconogràfiques son tan esblaimats que es extraordinariament difícil posar en clar d'una manera certa quines sien les escenes que hi hauria estampades. El croquis que publiquem adjunt, indica ben bé tot quant es veu, i encare afinant extraordinariament la vista, resultant evident que es ben poca cosa per a arriscar-se a dir, sense por a una refutació, que es lo que aquesta estela pictòrica ens revela o deixa entendre.

Nosaltres sols direm lo que dels vestigis en deduïm, lligant ho amb lo que tant valor té pera des-

xifrar aquests enigmes o sia amb lo que donen els tipus de la època, ja estudiats. Segons això be podria ésser que les restes de figuracions de aquestes faixes corresponguessin a escenes més o menys definides de la Nativitat del Senyor, les quals agrupariem aixís: Pany dret: l'Anunciació i altre escena de la Nativitat impossible de precisar. Pany esquerra: la Verge en el llit paridor, i l'Anunciació de la nova als pastors.

El tema no es nou i el sabem preferit i estimat dels pintors romànics. No'l tenim a Catalunya, que nosaltres sapiguem, però es en canvi a la Catalunya francesa, a S. Martí de Fenollar en aquesta Església que tants punts té de semblança amb Buada, en ses dimensions, estructura, forma dels arcs en ferradura, materials i tipo i color de ses pintures murals com aixís ho reconeix en Puig i Cada-falch fins al punt d'estudiarles una darrera l'altre en sa obra i dir: que es Buada «un oratori humil d'extraordinària analogia amb la capella rossellonesa de St. Martí de Fenollar. ⁽⁴⁾ T'l ténim aixís mateix a les pintures de la Església de Vic (Indre et Loire) de les que no'n coneixem una reproducció exacta en colors, però sí, un dibuix publicat pels arquitectes Mrs. Gelis-Didot i H. Lafillée. ⁽⁵⁾

A Sant Martí de Fenollar, el tema de la Nativitat—també a la faixa inferior—se desenrotlla aixís: a ma esquerra la Anunciació amb Maria asseguda i les mans pietosament exteses demunt el pit; el naixement, amb Maria cotxada en el llit. Al angul comença altre escena mutilada: es veu al angel aixecant la ma per a avisar als pastors i a ma dreta els Reis adorant i els Reis entornant-se'n ⁽⁶⁾. A la ja esmentada Església de Vic, (França) aquest tema que es posat sota mateix d'una faixa amb els dotze apòstols seients, entre quals dues faixes hi ha també el Pantocrator classícissim,—se desenrotlla aixís: A ma dreta, la Anunciació, amb la Mare de Déu dreta com a Boada i l'Angel amb la ma extesa doñant-li la bona nova, altre escena que Gelis-Didot explica secament dient que és «la Verge al mitg de personatges» i a la banda esquerra la arribada dels Magos d'Orient.

Nosaltres també creiem veure en la enorme i disforme mà que es veu en les pintures de la faixa inferior esquerra de l'Església de

Buada, la mà del Angel anunciador, i en la figura del davant una figura femenina, tant per la expressió de la línia com pels rastres de la indumentària, tan diferents de la dels altres personatges, baldament una i altre qualitat pugan apreciar-se molt precariament per l'estat tant esclarissat de la pintura. Lo que sobta, es la part baixa de la figura femenina de la que sembla entreveurers finament totes les cames, i que sols comprenem hagi pogut ésser dibuixada així per la poca traça del artista o copista que la traslladà a la paret. De la escena següent, —de la que sols pot llucar-se la meitat de una de les figures que apareix acotada com prestant acatament a algú—, no'n podem capir el tema, pensant no més pugua ésser un pastor de la adoració que hauria pogut desenvolupar-se al mitg de la paret de testa, si la figura de la Teotocos o, Verge amb l'Infant a la falda, hagués ocupat aquesta part principalíssima del absis cosa que podria molt ben ésser per dues raons: primera perquè a la seva anàloga o bessona de Sant Martí de Fenollar hi és i segonament per sapiguer documentalment, com sabem, que l'altar de Buada era posat al segle XI, sots l'advocació de Santa Maria (7).

A la faixa inferior del costat dret, les vagorosesombres que es veuen al angle mateix d'aquest mur i que mig dibuixen una figura tombada de la que se'n arriba a endevinar el nimbe, be podrien ésser un vestigi de la figura jeient de la Verge que hauria d'ocupar gaire be tot el camper o espai de la escena del naixement; i finalment be podrien representar les tres figures que venen més enllà, —dues fortament acotades en senyal de reverència i altre al mig tota alada i amb ropatge ben diferent,—la complementària anunciació als pastors que ja hem vist com figurava també en la iconografia de Sant Martí de Fenollar. Tot ens ho fa creure aixís, i sols ens destorben la interpretació, els nimbes dels dos personatges pastors que no hi ha dupte que hi serien en aquest cas, sobrers. Però no caldrà creure en que podria ésser molt bé això una distracció del pintor que ningú es cuidà després de subsanar?

Nosaltres no sabriem donar una més justa ni més probable interpretació a les figures, car seria apartar-se molt del més principal element de judici que tenim,

—que és la maravellosa continuïtat i repetició dels tipus iconogràfics en una i altre Església de la època,—el volguer veure en aquests vestigis, escenes de la vida i mort del patronímic Sant Feliu, per a lo qual certament ens precisarien altres elements importants de determinació, com llegendes, detalls d'indumentària, etc., dels que, per dissort en son mancades les pintures de Buada.

Dita la nostra opinió sobre la iconografia d'aquestes, no'ns resta sinó parlar de la seva datació, de la qual cosa ens guardarem pla bé de dir res en ferm, per mantres raons, entre les quals s'hi compta sens dupte la de la nostra incompetència. No pensem però dir cap disbarat opinant que són de les més velles d'entre totes les catalanes conegudes i que, tinguent noves documentals com tenim, de l'existència de l'Església de Buada en 1017 (8) hi cab el posar-les com a filles del segle XI. Hem parlat de la gran analogia que l'Església de Buada i ses pintures tenen amb les de la de Sant Martí de Fenollar. En una addenda del fascicle III de «Les Pintures murals catalanes» es parla de la possibilitat de que les de Fenollar puguin atenyer la dada de mitjans del segle XI i opinen Gelis-Didot i Lafilleé junts amb Merimee, que les de Saint Savin són també d'aquesta època. ¿Perquè no podrem opinar nosaltres, doncs, que les de Buada són de les darreries de la mateixa centúria?

No ens toca a nosaltres dir l'última paraula sobre aquest punt sino als intel·ligents que tenen més finesa i més elements per a judicar. Nosaltres sols hem volgut donar a coneixer lo que hem vist i ens plau no més anunciar o plantejar, apropòsit d'aquestes pintures, els problemes, que els altres han de cuidar de resoldre, tals com els de la forta influència que hagi pogut tenir en nostre Empordà, més que en altre lloc de Catalunya, la escola italiana dels colors roigs i ocres—com els de les pintures de Buada—després d'haver fet estació al Rosselló i a les terres més baixes de Languedoc; el de la possibilitat de la fusió, en un sol, dels dos tipus de composició absidals que apareixen ben marcats a Catalunya: el de la visió de l'Etern i el de la adoració dels Reis (9)—cosa que ja veiem gairebé apareixer a Fenollar—; i tants i tants d'altres que se escapen a la nostra rustega perceptibilitat.

Els queden en peu i en peu encara una altra afirmació que joiosos fem, però fins avui no formulada ni provada, això és, la de que la policròmia en les Esglésies romàniques catalanes, no es desenvolupà solsament en l'alta montanya nostra i per la canal de ponent sino que també invadí les planes empordaneses de llevant, la gaia costa de la nostra estimada comarca gironina

RAFFL MASÓ I VALENTÍ
Arq.^{te}

(1) Volum 1.er pàg. 374

(2) Notis que no diem ni St. Feliu, ni Sant Julià, ni St. Joan de Buada per la gran confusió regnant en la manera de designar aquesta Església, doncs mentre actualment se li dona el nom de St. Julià de Buada, el Sr. Puig i Cadafalch la descriu capçant la Monografia amb el de St. Feliu i la refereix documentalment a la que's designa en els pergamins amb aquest nom, i el Sr. Monsalvatje li adjudica en cambi el de St. Joan com pot veurers consultant el seu *Nomenclator històric* vol. 17. pàg. 127. En els documents però's parla gairebé sempre de *Sancti Felici* o simplement de *Ecclesie de Buada*.

(3) «La peinture decorative en France du XI au XVI siecle» par P. Gelis-Didot et H. Lafilleé.

(4) L'arquitectura romànica a Catalunya pàg. 379.

(5) Obra ja citada, pàg. 31.

(6) Les Pintures Murals Catalanes. Fascicle II. Institut d'Estudis Catalans.

(7) *Dimitto ad canonicum gerundæ Ecclesiam de Buada... de præfate Ecclesie de Buada fructus omnes sint ad restaurationem ipsius Ecclesie et Altaris Sancte Mariæ.* («Maria Hispanica» Apendix CCCLXXXI).

(8) Butlla del Papa Benedictus VIII, confirmant les possessions de St. Esteve de Banyolas. (*Monsalvatje «Nomenclator Històric»*, Vol. 17.)

(9) *Noves pintures murals catalanes*, per J. P. S. al volum IV del Annari del Institut d'Estudis Catalans.

DE MÚSICA

Per les orquestres «Montgrins» de Torroella i «La Principal» de La Bisbal s'ha donat una audició de 5 sardanes originals del jove pianista En F. Gratacós.

La manca d'espai ens priva de ocupar-nos, amb l'extensió que's mereix, de l'obra d'en Gratacós. Ens plau senyalar un triomf per a el jove artista, doncs les dites sardanes són d'un caient ben catalanesc i d'una viril i sòlida sentimentalitat. Cal fer menció especial de les sardanes «L'Andaleta» i «Remembrança».

La nostra enhorabona ben sincera.

* * *

El nostre bon amic, l'excel·lent violoncel·lista, En Sants Sagrera i el notabilíssim pianista En Joan Casanovas han donat un concert, en el Centre Catòlic de Blanes, assolint un gros èxit.

Davant d'un distingit auditori, en sa major part de la colònia estudiantina, els dos artistes desgranaren el següent programa:

Sonata en mi menor (per a cel·lo i piano). Galliard; Scherzo,

Mozkoswky; Alegro de concert, Granados; Berceuse, Chopin; Rapsodia hongaresa, Listz (piano sol); Aria, Bach; Andante, Morera; Barquejant, Debussy: Allegro appassionato, Saint-Saëns (cel·lo i piano).

Al finalitzar el mateix, tingueren els artistes de correspondre als molts aplaudiments donant un parell d'obres fora de programa.

* * *

Ha estat hoste de nostra ciutat, per uns curts dies, l'eximí artista En Pau Casals.

En honor seu se donà, per la orquestra «La Principal» de La Bisbal, una audició de sardanes originals de Casals, Garreta, Morera.

NOTICIARI

En la nostra tant interessant Església Excol·legiata de St. Feliu s'hi es duta a cap una mellora artística que honora complidament als que concebint-la han tingut prou empenta per a executar-la. Ens referim a la acurada rehabilitació de que han sigut objecte els nobilíssims murs que la integren als que se'ls ha tret del estat vergonyós en que's trovaven desemmascarant-los del color gris de caserna amb que una generació estulta els havia disfressat pensant adecantar-los.

La nuesa del esplèndits carreus de pedra que integren aquesta hermosa construcció d'arrels romàniques s'ha atés mitjansant un acurat rascatge de la pared obtingut amb cordes metàliques i l'esforç muscular, lo que ha permès que quedessin aquells amb tota la valor del seu treball primitiu i gairebé també amb la del seu calor o patina.

La rehabilitació s'ha fet per arcs fins a la altura de l'arrancada d'arcs, però hi hà el propòsit d'anar amunt a mida que'ls cabals vaigin donant per a això.

Pel seny amb que s'ha realitzat la millora i pel significat intrinsec d'ella, hem de felicitar vivament al domer de dita Església Rnt. Jaume Mundet de qui poden pendrer exemple d'assenyament tants i tants de Rectors que's distingeixen especialment per la seva barroeria e ignorància.

Llàstima però que per a l'aconseguint de l'èxit hagi hagut d'haver-hi víctimes. Nosaltres més ens haguérem estimat que

no hagués sigut aixís i que avui sobre les severes nuditats de les parets hi poguessin mostrar les esplèndors de llurs talles aquells bancals del Renaixement que ja no tornarem més a veure.

◆ ◆ ◆

En el passat nombre de «Vell i Nou» la primera de les Revistes d'art que's publica a Catalunya, el cultíssim crític artístic en Joan Sacs hi comença a publicar un estudi del codex interessantíssim de les Homílies del venerable Beda que's guarda en l'arxiu de nostra parroquial Església de St. Feliu i que promet tenir un fort interès a judicar per les afirmacions que's fan en el primer dels articles. L'erudit crític Sr. Sacs, afirma categòricament lo que nosaltres havíem mitg sospitat tot contemplant les figuracions arquitectòniques que en el mentat codex hi hà dibuixades, reflecte fidel de les construccions catalanes de l'època, o sia que l'autor de les miniatures és un català i que és l'interessantíssim codex un dels primers monuments de la pintura catalana. Els articles aniran il·lustrats amb reproduccions de les trentauna miniatures interpolades en el text romànic estudiat, publicant-se'n ja sis d'interessantíssimes en el primer.

◆ ◆ ◆

En la Revista «Vell i Nou» de que hem parlat anteriorment s'hi reproduïren fa ja dos mesos amb singulars comentaris del propi senyor Elies (Joan Sacs), les esplèndides mensules de la portes dels Apòstols de Nostre Seu obra del gironí en Berenguer de Cebrià.

Es remarcable la doctrina dels esmentats comentaris inscrits en el nombre 95 que fan més capir la inefable bellesa d'aquelles escultures que tant poca cosa diuen a la major part del distrets gironins que passen per sota d'elles banalment tantes voltes com una funció de moda els obliga a pujar fins a les cíviques alçaries on hi floreixen els monuments que immortalitzen nostra ciutat.

◆ ◆ ◆

Consignem amb viva emoció el fet haver sigut exultat pels llabris del Rei d'Itàlia el nom d'un gironí il·lustre quina remembrança té la nostra ciutat bon xic oblidada.

El nom d'En Joaquim Botet i Sisó, és el que mereixé tant alta honor, segons ens conten públicament els que no fa gaires dies

arriaren d'Itàlia portant una missió que'ls confiava l'Il·lustríssim Ajuntament de Barcelona. Segons pot llegir-se en «La Veu» el Rei d'Itàlia que és un intel·ligent numismàtic, comentant una medalla que se li adjudicava, parlà amb fervent elogi del nostre Botet i Sisó a qui calificà d'eminent per la seva obra «*Les monedes catalanes*» editada per l'Institut d'Estudis Catalans, i amb el que digué s'havia cartejat en vida escatint diversos problemas de numismàtica.

Si Girona no fos tan rústega se sentiria correr, afalagadora, una fina esgarripança de joia per tot el seu cos.

◆ ◆ ◆

La Comissió de Monuments de nostra província s'es donada d'un quant temps a una forta actuació vetlladora que ha de mereixer els nostres més càlids aplaudiments. Sabem que ha tramitat fins a l'última diligència l'expedient demanant i obtenint la protecció i catalogació de les bellíssimes torres de Verges, que tenien al demunt la sentència d'un proper enderroc i ens consta que aixís mateix ha intervingut pera que no acavi de desaparèixer la part ja prou esquivada de claustre que resta del romànic monastir de Breda, que ha sigut darrerament objecte de bàrbares mutilacions.

Mai farà prou en aquest sentit i nosaltres l'encoratgem a que continuï fent valer la autoritat i atribucions que li concedeixen les lleis per ajudar a la conservació del nostre tan preuat tresor artístic i li proposem per a arribar a una total perfecció en aquesta funció la creació d'un cos de delegats o corresponsals seus en les principals estacions arqueològiques de la província.

◆ ◆ ◆

Planyem-nos de que arribi altre volta el primer d'octubre sense que cap de nostres autoritats s'hagi preocupat de la formació i educació de la nostre joventut obrera que sent inclinacions pels Bells Oficis i plorem pels estralls que ocasionaran en llurs pobres intel·ligències metzines que durant tot un curs se'ls hi suministraran en aquelles *Clases de Dibujo nocturnas* que funcionen encare segons la pedagogia del temps del seu fundador el Bisbe Lorenzana.